

ความศรัทธาและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี
Faith and Rituals for Pra Mor, Leng Joo Kiang Shrine, Pattani Province

บัญชา เตส่วน¹ และสุรเดช ทองบุญชู²
Bancha Tasuan and Suradet Thongbunchu

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี จากเรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ การอัญเชิญพระหมอเพื่อสถิตที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ความศรัทธา พุทธคุณของพระหมอ พิธีไหว้บูชาและบนบานที่ศาลเจ้า วิธีการศึกษาคือการลงพื้นที่ภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง เข้าร่วมพิธีและสังเกต แนวคิดที่ใช้บทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยา ขอบเขตประชากรคือ คนปัตตานี ที่ศรัทธา และทำพิธีต่อพระหมอ ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ วิเคราะห์ความศรัทธาและพิธีต่อพระหมอ นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอสืบบทบาททางคติชน 3 ประการ ดังนี้

- 1) การสถิตเป็นองค์ประธานที่ศาลเจ้า ซึ่งว่าพระหมอเป็นที่รวมใจความศรัทธาของชาวปัตตานีทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน
- 2) เรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ ที่บอกกล่าวการเป็นเทพและพระผู้ถือศีล พระหมอ มีบทบาทที่พึ่งทางใจแก่คนปัตตานี ที่ทำพิธีไหว้บูชาและพิธีบนบานที่ศาลเจ้าเพื่อขอพึ่งความศักดิ์สิทธิ์และพุทธคุณพระหมอ ช่วยรักษาให้หายป่วย
- 3) การดำรงอยู่ของความศรัทธาและพิธีกรรมของพระหมอ คือบทบาทสื่อบรรทัดฐานชุมชนรอบศาลเจ้า ที่คนต่างเชื้อสายกัน ก็อยู่ร่วมอย่างสงบเพราะฝากตัวเป็นลูกหลานพระหมอ

คำสำคัญ: ความศรัทธา, ปัตตานี, พระหมอ, พิธีกรรม, ศาลเจ้าเล่งจูเกียง

¹ อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

E-mail: bancha.t@psu.ac.th

² นักวิชาการอุดมศึกษา ศูนย์สื่อสารองค์กรและกิจการนานาชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

E-mail: suradech.t@psu.ac.th]

* Manuscript received December 21, 2021; revised March 22, 2022 and accepted April 28, 2022

Abstract

This article aims to study faith and rituals for Pra Mor, Leng Joo Kiang Shrine, Pattani Province from the narratives concerning birth of Pra Mor, installation of Pra Mor in Leng Joo Kiang Shrine, belief in Pra Mor's grace and worshipping, praying and swearing ceremonies at the shrine. The study exploits field research consisting of specific interviews, participation in the religious rituals and observation. The approach applied in this study is based on folklore perspectives. Area of population focuses on groups of people who have strong faith and constantly perform religious rituals for Pra Mor in Pattani Province. Scope of this study is to analyze faith and rituals for Pra Mor and the result of this study will be presented through the analytical description.

From the study, it is found that faith and rituals for Pra Mor reflect 3 major roles from folklore perspectives, including:

1. The presence of Pra Mor as the principle Chinese god image in the shrine signifies that Pra Mor is the heart of people's faith in Pattani Province. It is the faith from Buddhist Thais, Chinese-Thais and foreign Chinese.

2. The tale about birth of Pra Mor explains a characteristic of Pra Mor as a Chinese god and a strict precept-keeper. This characteristic of Pra Mor becomes a spiritual shelter for people in the local community. People, then, worship, pray and even make an oath towards Pra Mor in order to seek for his supernatural power and his grace to cure their illnesses.

3. Existence of faith and rituals for Pra Mor reflects roles and norms of the community around the shrine. Although people in this area come from different ethnic and religious backgrounds, they can live peacefully because they believe that they all are Pra Mor's grandkids.

Keywords: Faith, Pattani, Pra Mor, Rituals, Leng Joo Kiang Shrine

บทนำ

ความเชื่อความศรัทธา โดยเฉพาะในแง่มุมทางศาสนา ถือเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนในด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และแบบแผนด้านพฤติกรรม อันบ่งบอกถึงขณะเฉพาะของคนในชุมชนแต่ละพื้นที่ ประเด็นดังกล่าวนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2563) บ่งชี้ว่า ความเชื่อความศรัทธาของบุคคลแต่ละแห่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น นับเป็นบทบาทด้านคติชน ซึ่งได้ทำหน้าที่ให้การพึ่งพิงและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแก่บุคคล

อนึ่ง การวิเคราะห์ถึงที่มาซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อ กระทั่งนำไปสู่ความศรัทธาของผู้คนประจำถิ่น มีข้อสังเกตของนิปาตีเมาะ หะยีหามะ และประสิทธิ์ รัตนมณี (2557 อ้างถึงใน อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546) ที่พิจารณาเหตุผลอันนำไปสู่ความศรัทธาสำหรับบุคคลในชุมชน พบว่า ที่มาประเด็นแรกมาจากการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจในระดับลึก ซึ่งส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข มีความสงบ

นอกจากเหตุผลเรื่องความสุขใจที่ได้ฟังฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นบทบาทหน้าที่ทางคติชนของความเชื่อสำหรับผู้คน ก็ยังมีประเด็นสำคัญดังที่ ป.อ.ปยุตโต (2541) พิจารณาว่าที่มาของความศรัทธาในด้านศาสนาความเชื่อ มาจากการใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างถ่วงถ่วงแล้วพบว่าความเชื่อนั้น มีประโยชน์ ส่งเสริมวิถีชีวิต จึงได้พัฒนาสู่ความศรัทธาที่เป็นคุณค่าสำหรับกลุ่มผู้คน หรือสำหรับท้องถิ่นแต่ละแห่ง

เมื่อบุคคลในท้องถิ่นมีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน และประกอบเป็นพิธีกรรมขึ้นมาในแบบเฉพาะของท้องถิ่น ลักษณะดังกล่าวนี้ ภิรมยา วิจิธาสิทธิกุล (2558) วิพากษ์ว่าเมื่อชุมชนแต่ละแห่งมีความเชื่อความศรัทธาประจำถิ่นซึ่งเกิดขึ้นจากยอมรับร่วมกันของผู้คนในชุมชน ความศรัทธาดังกล่าวที่ยอมรับนับถือร่วมกันนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งทางวัฒนธรรมของชุมชน หรืออัตลักษณ์ในท้องถิ่น

ประเด็นสำคัญข้างต้นที่บ่งชี้ถึงกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งมีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน จนถึงมีการร่วมประกอบพิธีกรรมขึ้น เป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะประจำท้องถิ่นในแง่มุมทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ในจังหวัดปัตตานี ที่เป็นชุมชนรวมผู้คน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม และคนไทยเชื้อสายจีนจะเห็นว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่อย่างหนึ่งนั่นคือ พระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ที่คนไทยนับถือศาสนาพุทธและผู้ที่มีเชื้อสายจีนในปัตตานี มีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน และยอมรับนับถือองค์พระหมอ อันเป็นรูปสลักในฐานะพระประธานประจำศาลเจ้า

ความเชื่อความศรัทธาต่อพระหมอ ซึ่งเป็นรูปสลักศักดิ์สิทธิ์ประจำศาลเจ้านี้ ยังแสดงออกด้วยการทำพิธีไหว้บูชาและบทานพระหมอด้วย สิ่งที่น่าสนใจ คือ แม้มີผู้คนต่างเชื้อสายกันในจังหวัดปัตตานี ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน แต่ผู้คนเหล่านี้ก็ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง การเกิดความศรัทธาร่วมกันและการทำพิธีกรรมต่อพระหมอนี้เป็นวัตถุประสงค์การศึกษาที่จะเสนอผลการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสะท้อนบทบาทหน้าที่ทางคติชน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

1. สัมภาษณ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการ ต่อไปนี้
 - 2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะจงผู้ที่ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ
 - 2.2 การบันทึกเรื่องราวเล่าที่มาของพระหมอ และบันทึกประเด็นความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระหมอ
 - 2.3 การสังเกตและมีส่วนร่วมในพิธีกรรม ที่ผู้ศรัทธาทำพิธีต่อพระหมอ
3. วิเคราะห์ผลการศึกษา
4. สรุปผลการศึกษา
5. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

จังหวัดปัตตานี โดยเฉพาะศาลเจ้าเล่งจูเกียง พื้นที่ประทับรูปสลักพระหมอ ซึ่งมีผู้นับถือที่แสดงความศรัทธาและประกอบพิธีกรรมต่อองค์รูปสลักพระหมอในศาลเจ้าเล่งจูเกียงแห่งนี้

2. ขอบเขตด้านประชากร

2.1 กลุ่มคนในปัตตานี ที่ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน

2.2 บุคคลที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ความศรัทธาและส่งเสริมการประกอบพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียงปัตตานี ได้แก่ ผู้ที่ทำงานอยู่ในศาลเจ้า ผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้า

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1 ศึกษาความศรัทธาต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ปัตตานี อันเป็นการสะท้อนบทบาทหน้าที่ทางด้านคติชนในประเด็นต่อไปนี้

3.1.1 ความศรัทธาต่อเรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ

3.1.2 ความศรัทธาต่อการอัญเชิญพระหมอเพื่อประทับที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง

3.1.3 ความศรัทธาต่อพุทธคุณของพระหมอ

3.2 ศึกษาพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ปัตตานี อันเป็นการสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ทางด้านคติชนในประเด็นต่อไปนี้

3.2.1 พิธีการไหว้บูชาพระหมอ

3.2.2 พิธีการบนบานและการแก้บน

เอกสารวิชาการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องความเชื่อ

ความเชื่อ ถือเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนในการศึกษาวิเคราะห์ หรือวิจัยในเชิงวิชาการ ประเด็นนี้ มีนักวิชาการด้านคติชนอย่างชวัช ปุณ โณทก (2528) ซึ่งว่าการยอมรับความเชื่อมาจากความคิดและความรู้สึกของตนเอง และมีการส่งต่อสืบต่อความเชื่อเป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะ จนอาจจะเรียกเป็นความเชื่อในท้องถิ่นได้ด้วย จึงเรียกว่าความเชื่อเป็นการเห็นด้วย ตลอดจนถึงการนับถือ ดังนั้น การแสดงออกทางประเพณีหรือวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น จะพบว่ามี การแฝงถึงเรื่องความเชื่อว่ามีที่มาอย่างหนึ่งจากเหตุผลเรื่องความเกรงกลัว หรือการหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เหตุผลเรื่องการบรรเทาความความเกรงกลัว โดยพยายามหาแหล่งนับถือ ในการเป็นที่พึ่งทางใจ หรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งเป็นที่มาของการเกิดความเชื่อนั้น ก็ทำให้พบรูปธรรมในการแสดงออกของความเชื่อ เรียกว่า พิธีกรรม อาทิ พิธีบูชาเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็ย่อมมาจากความเชื่อความศรัทธาต่อเทพเจ้า

ความเชื่อในระบบสังคมของคนเรา จัดกลุ่มความเชื่อได้หลากหลายระดับ หลากหลายชั้น ทั้งนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้จำแนกถึงประเภทย่อยของความเชื่อ ได้แก่

1. ความเชื่อว่าธรรมชาติมีจิตวิญญาณ เป็นความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีตัวตน มีอำนาจพิเศษ ให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ผู้คนในอดีตของสังคมโบราณจึงเกรงกลัวและนับถือธรรมชาติ อาจเชื่อและนับถือธรรมชาติว่าเป็นเทพเกี่ยวกับธรรมชาติแต่ละด้าน

2. ความเชื่อและการนับถือผีสาว เทวดา เป็นความเชื่อที่ว่าในธรรมชาตินั้นมีจิตวิญญาณหลากหลายประเภท ทั้งที่สูงส่งปกป้องคุ้มครอง อาจเรียกว่าเป็นเทวดา หรือหากเป็นวิญญาณที่ไร้ที่พึ่งคอยรบกวนผู้คน ก็อาจเรียกว่าเป็นผีป่า หรือผีสาว

3. ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพชน เป็นความเชื่อที่ว่าบรรพชนที่ตายไปแล้ว กลายสภาพเป็นวิญญาณที่ปกป้องคุ้มครองลูกหลาน จึงเกิดพิธีกรรมและความเชื่อความศรัทธาในการนับถือการบูชาวิญญาณบรรพชน

4. ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ มีความเชื่อในทางศาสนา หรือลัทธิบางอย่างว่า มีเทพเจ้าที่คุ้มครองและต้องบูชาสักการะหลายพระองค์เมื่อเข้ริตเป็นผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเหล่านั้น รวมถึงมีพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าเหล่านั้นด้วย

5. ความเชื่อในพระเป็นเจ้าองค์เดียว เป็นความเชื่อในทางศาสนาหรือลัทธิบางอย่างว่ามีพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้นที่เป็นประธานในศาสนาหรือลัทธิดังกล่าว ผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเหล่านั้นต้องนับถือ และบูชาพระเป็นเจ้าองค์เดียวเท่านั้นเมื่อเข้าเป็นผู้อยู่ในศาสนาหรือลัทธินั้น

แนวคิดเรื่องความศรัทธาในทางศาสนา

ความศรัทธาทางด้านศาสนา ย่อมสัมพันธ์กับความเชื่อส่วนบุคคล และเกี่ยวข้องกับ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเด็นความเชื่อมโยงที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับที่ ป.อ. ปยุตโต (2541) วิเคราะห์ว่า ความเชื่อความศรัทธาในสาระที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นด้านหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบุคคลย่อมต้องการให้ความเชื่อมีบทบาท ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้การพึ่งพิงเพื่อความสงบ

สิ่งที่พึงพิจารณา คือ ความศรัทธาต่อการนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นความเชื่อที่มีบทบาทมาก ต่อการดำรงอยู่ในสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง เพราะเป็นสนองจิตใจของผู้คนจำนวนมากในท้องถิ่นนั้น

ทั้งนี้ ประเด็นความศรัทธาต่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มีความเชื่อเป็นพื้นฐานที่มานั้น สาระสำคัญข้อนี้คือ เหตุผลที่มองในแง่พุทธศาสนาได้ ดังที่ป.อ. ปยุตโต (2541) วิเคราะห์ให้เห็นว่า ในทางพุทธศาสนาความเชื่อควรต้องมีเรื่องสำคัญที่ประกอบขึ้นจากการมีปัญญา กล่าวได้อีกอย่างว่า การแสดงออกของบุคคลเพราะความเชื่อ ที่สื่อเป็นรูปธรรมโดยการทำพิธีกรรมนั้น ควรจะมีสติไตร่ตรอง ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ความเชื่อความศรัทธาตามหลักการทางพุทธศาสนาจะมีลักษณะประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้

1. ความศรัทธาเป็นขั้นหนึ่งในกระบวนการที่มีปัญญาเป็นองค์ประกอบ เป็นขั้นต้นที่สุด
2. ความศรัทธาเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการพยายามคิดอย่างมีเหตุผล หรือมีความหมายสำคัญรองรับความเชื่อ ความศรัทธานั้น
3. ความศรัทธาที่ไม่เลื่อนลอย มีคุณสมบัติอันต่อจิตใจและส่งผลต่อการดำรงชีวิตให้มีคุณค่าขึ้น
4. คุณประโยชน์ของความศรัทธา ก่อให้เกิดลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่
 - 4.1 ความศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติ คือความยินดีในจิตใจ ที่เชื่อถือต่อคุณค่าบางประการ ซึ่งกระตุ้นให้ดำเนินชีวิตตามแบบแผนอย่างมีความสุขที่เป็นระบบในสังคม

4.2 ความศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติอย่างแน่วแน่ เพื่อเป้าหมายที่กำหนดไว้จนเกิดประโยชน์ต่อชีวิตตนและคนรอบข้าง

การศึกษาพิธีกรรม

ในการวิจัยด้านคติชนวิทยา นับว่าประเด็นเรื่องการศึกษาพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่นักวิชาการต้องพิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน การศึกษาพิธีกรรมนั้น มีแนวทางของพิเชฐ สายพันธ์ (2539) ที่ได้กล่าวถึงในงานวิจัยที่ศึกษาพิธีกรรมของคนไทย-ลาว ในประเด็นเฉพาะเรื่องพญานาค ซึ่งเป็นความเชื่อทางวัฒนธรรมของคนอีสานในประเทศไทย แนวทางในการวิเคราะห์พิธีกรรมนั้น พิเชฐ สายพันธ์ (2539) เสนอไว้ว่า

ประการแรก ควรเสนอทั้งความเชื่อความศรัทธา ที่สอดแทรกในพิธีกรรม

ประการที่สอง ควรพิจารณาความหมายขององค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรม

ประการที่สาม ควรพิจารณาความสัมพันธ์ของความเชื่อความศรัทธา และพิธีกรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่แห่งนั้น

นอกจากนี้แล้วเรื่องการสื่อสารตัวตนในพิธีกรรมกับการใช้ชีวิตตามปกติของคนเรา ประเด็น ข้อสำคัญนี้พิเชฐ สายพันธ์ (2539) วิเคราะห์ว่า นี่คือรูปแบบทางอ้อมที่เป็นลักษณะคู่ขนานระหว่างความหมายในวิถีท้องถิ่น ชีวิตประจำวัน กับความนัยเรื่องความเชื่อความศรัทธาจากพิธีกรรม หากพิจารณาอีกด้านอาจมองได้ว่า การแสดงออกในพิธีกรรม สื่อถึงการหาที่พึ่งทางใจ การสันทนาการ และขอมเกี่ยวพันกับเรื่องบรรทัดฐานทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย

พิธีกรรมที่พบเห็นมีส่วนหนึ่งที่บุคคลแสดงออกในขณะที่ปฏิบัติตนต่อพิธีนั้น เรียกว่า การประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้ การจะศึกษาวิเคราะห์เมื่อคนประกอบพิธีกรรม พิเชฐ สายพันธ์ (2539) อภิปรายว่าไม่ควรมองข้ามเรื่องของท่าที การปฏิบัติต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรม รวมถึงสังเกตการแสดงออกทางความคิดและความเชื่อของบุคคล โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

1. การพิจารณาเรื่องความหมายของวัตถุต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมของคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น รูปปั้น รูปภูษานับถือ ต้องวิเคราะห์ว่า วัตถุเหล่านั้นที่อยู่ในการทำพิธีมีความสำคัญอย่างไร มีบทบาทเพื่ออะไร เป็นการสื่อเจตนาหรือความปรารถนาที่มาจากจิตใจเบื้องต้นในลักษณะไหน

2. การพิจารณาความหมายของท่าที การกระทำที่ปฏิบัติอยู่ในพิธีกรรม ซึ่งอาจจะมีบางส่วนที่แตกต่างจากการกระทำทั่วไปในแบบแผนชีวิตปกติ ควรวิเคราะห์ว่าการแสดงออก ท่าทีหรือการกระทำนั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไร สื่อถึงอะไรของผู้ทำพิธีกรรม

3. การพิจารณาแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดกลุ่มบุคคลหมู่ ร่วมทำพิธีกรรมและสืบต่อพิธีกรรมต่อไป หมายถึงการวิเคราะห์กระตุ้นสำคัญที่ผลักดันให้ผู้อื่นร่วมทำพิธีรวมถึงส่งต่อความเชื่อในการทำพิธีจนขยายถึงกลุ่มอื่น ซึ่งจะได้รู้เหตุผล การดำรงอยู่ของพิธีกรรมนั้น

บทบาทหน้าที่ของคติน

การศึกษาในด้านบทบาทหน้าที่ของคติน มีนักวิชาการคนสำคัญคือ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) เป็นผู้สนใจประเด็นดังกล่าว ทั้งนี้การจำแนกและบ่งชี้บทบาทหน้าที่ของคตินนั้น วิลเลียม บาสคอม (อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2557) ตั้งข้อสังเกตว่า คตินมีบทบาทหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ 1.อธิบายเหตุผลของการประกอบพิธีกรรม 2.ให้การเรียนรู้ถึงสังคมที่ใช้ประเพณีในการบอกเล่า 3.รักษาบรรทัดฐานด้านพฤติกรรมสังคม 4.เพื่อระบายความคับข้องใจและสร้างความเพลิดเพลิน

ผลข้อวิเคราะห์ของวิลเลียม บาสคอม ข้างต้นนี้ นักวิชาการด้านคตินของไทยคือ ศิราพร ณ ถลาง (2557) ได้ศึกษาในขอบเขตคตินในสังคมไทย พบว่ามีบทบาทหน้าที่ความสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1.คตินถือเป็นการคลี่คลายความขัดแย้งและเกี่ยวข้องกับกฎสังคม 2. คตินเกี่ยวข้องกับทำให้การศึกษาและขัดเกลาด้านระเบียบทางสังคม 3.คตินมีบทบาทด้านการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม 4.คตินแสดงให้เห็นเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2563) ยังขยายความว่าการศึกษาคตินวิทยาคือการศึกษาคติ ความคิด ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่น หรือในสังคมแต่ละแห่ง ความรู้ทางด้านคตินเกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจวิถีคิดและการแสดงออกของบุคคลในท้องถิ่น หรือในชุมชนต่าง ๆ คตินวิทยาเป็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมในชุมชนอันมีผลส่งถึงกันกับคติ ความเชื่อ ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลในแต่ละพื้นที่

มุมมองในการพิจารณาบทบาทหน้าที่ทางคตินนั้น ยังอาจขยายความขึ้นได้อีก โดยประเด็นนี้มีผู้เสนอหน้าที่คตินเพิ่มเติม นั่นคือ เกสร ยอดแก้ว (2560 อ้างถึงใน อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546) กล่าวถึงหน้าที่และบทบาทของคติน ไว้ว่า “1. ให้ความบันเทิง 2. เป็นกระจกส่องให้เห็นวัฒนธรรม 3. ให้ความศึกษากล่อมเกลา 4. รักษาแบบแผนพฤติกรรมของบุคคล 5. เป็นเครื่องบรรเทาอารมณ์”

ทั้งนี้หากพิจารณาบทบาทหน้าที่คตินในสังคมไทย วิเคราะห์ได้ว่า คติน ซึ่งทำหน้าที่และบทบาทที่ให้ความบันเทิง มักแสดงผ่านเพลง การละเล่น บทขับ แต่หากเป็นบทบาทด้านการสะท้อนวัฒนธรรม จะพบได้ในความเชื่อ ความศรัทธาที่ชาวบ้านในท้องถิ่นสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และหากมอง บทบาทคตินที่กล่อมเกลาบุคคลด้านการสอน ให้เป็นคนปฏิบัติคุณงามความดี จะเห็นในพิธีทางศาสนา นิทานสอนใจ สุภาษิต ส่วนหน้าที่คตินด้านการดำรงบรรทัดฐานสังคม จะพบผ่านจารีตในชีวิตปกติของท้องถิ่นแต่ละแห่ง หรือธรรมเนียมปฏิบัติหลากหลาย อาทิ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การบวชเรียนในทางศาสนา ส่วนบทบาทหน้าที่คตินด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ จะพบในพิธีกรรมที่เคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อนึ่ง บทบาทหน้าที่คตินซึ่งอยู่ในวัฒนธรรมของประเพณีไทย จะช่วยสร้างความสันติสุขให้คนในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ด้านคติน มีขึ้นเพื่อในภาพรวมจะได้ทำความเข้าใจ และรู้จักวิถีคิดแบบต่าง ๆ ของผู้คนในท้องถิ่น รวมถึงอธิบายปรากฏการณ์หลากหลายแบบที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีเหตุผลรองรับ ทั้งด้านลักษณะเฉพาะของชุมชนในแง่ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม รวมถึงด้านการดำรงไว้ซึ่งการให้ความรู้ การแสดงบรรทัดฐานสำหรับผู้คนในชุมชนและระบบระเบียบต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น กระทั่งถึงบทบาทหน้าที่อีกประการคือการเป็นที่พึ่งทางใจ ระบายความคับข้องใจ รวมถึง การบรรเทาความขัดแย้ง และการให้ความบันเทิง

ผลการศึกษา

เรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของพระหมอมและความศรัทธาต่อพระหมอ

1. เรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธคุณของพระหมอที่ผู้คนศรัทธา

การเล่าเรื่องราวในยุคโบราณ ซึ่งแทบจะไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยัน อีกทั้งมีปาฏิหาริย์เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีเทพด้วย และในสมัยปัจจุบันเกิดความนับถือ หรือความศรัทธาเรื่องราวดังกล่าว ในทางคติชนเรียกเรื่องเล่าแบบนี้ว่าตำนาน (ศิริพร ณ ถลาง, 2563)

เมื่อพิจารณาเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระหมอที่ผู้คนศรัทธานั้น เป็นที่รับรู้กันถึงประวัติของท่านว่า พระหมอมือพระของเมืองจีนยุคโบราณ ที่ช่วยรักษาผู้คนมากมายไม่ว่ายาก หรืออ่อนแอ ด้วยความเมตตาของพระหมอนี้เมื่อท่านลาโลกไป ผู้คนก็ศรัทธาจึงมีรูปสลักบูชากันทั่วไป

ทั้งนี้ในจังหวัดปัตตานี เรื่องเล่าของพระหมอก็มีการรับรู้และกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวาง โดยที่พันธุฤทธิ์ วัฒนายากร (2564, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน) อดีตประธานชุมชนหัวตลาด ซึ่งเป็นสถานที่ตามเรื่องเล่าของปัตตานีว่าบริเวณนี้พบรูปสลักพระหมอลอยน้ำมา พันธุฤทธิ์ วัฒนายากร รวมถึงชาวปัตตานีอื่น ๆ ที่ศรัทธาต่อเรื่องเล่าพระหมอมือ อย่างเช่น ศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งนับถือศรัทธาพระหมอ แม้จะต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ผู้คนเหล่านี้ต่างเล่าถึงพุทธคุณของพระหมอที่คนปัตตานีศรัทธาว่า ในเรื่องเล่าโบราณเชื่อว่าเมื่อครั้งที่พระหมอมือมีชีวิตอยู่ ท่านเป็นพระที่มีความเมตตา ช่วยรักษาความป่วยไข้ให้ผู้คนในเมืองจีน ตั้งแต่คนที่ลำบากยากจนกระทั่งถึงอ่อนแอ คนศรัทธาพระหมอ เพราะท่านใช้หลักพุทธศาสนาเมตตาช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ให้หายเจ็บไข้ นี่เป็นพุทธคุณและเมตตาคุณของพระหมอที่ผู้คนศรัทธา

จิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตาของท่านกับการเคร่งครัดปฏิบัติเป็นพระที่ดั่งงาม ทำให้ท่านพระหมอรักษาผู้คนหายเจ็บไข้ได้อย่างปาฏิหาริย์ ชาวจีนจึงศรัทธานับถือท่าน โดยเรียกท่านว่า “พระหมอ” ในเรื่องเล่ายังคงกล่าวถึงความเมตตาที่มุ่งมั่นของท่านพระหมอว่า ท่านรุดงค์และเดินทางไปรักษาคคนจีนที่เจ็บไข้ได้ป่วยทั่วทุกมณฑล ทำให้ชาวจีนจำนวนมากนับถือพุทธคุณและเมตตาคุณนี้ของท่านว่า พระหมอมือปฏิบัติตามแนวทางพระโพธิสัตว์ที่ช่วยเหลือผู้คนที่ทุกข์ยากให้พ้นทุกข์

ในเรื่องเล่ายังเล่าถึงอีกเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นพุทธคุณของพระหมอ ท่านยอมแลกชีวิตตนเองเพื่อให้คนไข้ได้หายเจ็บป่วย ท่านพระหมอมอดสอบยารักษาพิษ จนอ่อนแอหายป่วยไข้ แต่ทั้งยา ทั้งพิษที่ท่านทดสอบก็แพร่กระจายเข้าร่างท่าน จนตัวท่านพระหมอเป็นสีดำทั้งตัว ท่านพระหมอมือไม่เกรงความตาย ท่านยังมุ่งรักษา จนอ่อนแอหายประชวร อ่อนแอศรัทธาในพุทธคุณและเมตตาคุณของพระหมอมือจึงพระราชทานเสื้อคลุมสีเหลืองลายมังกรกับนกกระเรียนคู่กัน แทนความสูงส่งน่านับถือท่านพระหมอมือเหมือนเทพจากสวรรค์

เรื่องเล่าของพระหมอมือที่เล่าถึงช่วงที่ท่านมีชีวิตอยู่นั้น จะเห็นถึงที่มาของความศรัทธาต่อพระหมอมือว่ามาจากเหตุผลต่อไปนี้ ข้อแรกคือ ผู้คนนับถือความมุ่งมั่นของท่านพระหมอมือที่รุดงค์เดินทางรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้คนทั่วแผ่นดินจีน โดยไม่หวงต่อความเหน็ดเหนื่อย

เหตุผลอีกข้อที่เกิดความศรัทธาพระหอมเพราะผู้คนนับถือเมตตาคุณของท่านที่รักษาคณเฑาะว์ไว้ได้ป่วยอย่างถาวร ไม่มีอคติแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ไม่ว่าชนเผ่าใดในจีน ยาก หรือเสรษฐี ท่านพระหอมก็รักษาเพื่อให้ทุกคนพ้นทุกข์จากความเจ็บป่วย

เหตุผลสำคัญมากอีกอย่างจากเหตุการณ์หนึ่งในเรื่องเล่าพระหอม ที่ผู้คนศรัทธาท่านก็คือ ความแน่วแนในการปฏิบัติตามอย่างพระโพธิสัตว์ พระหอมยอมแลกชีวิตตนเองเพื่อให้คนไข้หายเจ็บป่วย เหมือนในกรณีที่ท่านรักษาส่องเต้ โดยพระหอมทดสอบทั้งยา ทั้งพิษ จนแพร่เข้าร่างท่านเป็นสาคำทั้งตัว พระหอมก็ไม่เกรงความตาย พระหอมมุ่งรักษาชีวิตอื่นยิ่งกว่ารักษาชีวิตตนเอง ผู้คนจึงศรัทธาพระหอมที่ปฏิบัติตามพระโพธิสัตว์ ซึ่งช่วยผู้ทุกข์ยากให้พ้นทุกข์

สรุปได้ว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธคุณของพระหอมที่ผู้คนปัดตานีศรัทธานั้น สะท้อนแนวคิดบทบาทหน้าที่คติชนในแง่การอธิบายความเชื่อ และที่มาความศรัทธาของคนในชุมชน รวมถึงบทบาท คติชนที่ได้เผยแพร่คตินี้ด้านบรรทัดฐานชาวปัดตานีที่ศรัทธาต่อเรื่องเล่าเกี่ยวกับเมตตาคุณและพุทธคุณของพระหอม

2. การอัญเชิญรูปสลักพระหอมเพื่อสถิตที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง: เรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์

มีเรื่องเล่าถึงการได้พบรูปสลักพระหอม จากการบอกเล่าของวิชา พรพิริยะมงคล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 18 กันยายน 2564) ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนหัวตลาด ปัดตานี ซึ่งเป็นสถานที่พบรูปสลักพระหอมลอยตามน้ำมา วิชาพรพิริยะมงคล รวมถึงศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และนนทวัชร คงเหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัดตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหอม ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มิเชื่อสายจีน ทั้งหมดนี้เล่าด้วยความศรัทธาต่อพระหอมว่าในอดีตสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จีนทำการค้ากับไทยด้วยการเดินเรือ ครั้งหนึ่งเชื่อว่าเรือสำเภามาจากจีนนั้นล่ม ยุคนั้นชาวจีนที่เดินทางมากับเรือสำเภามักมีรูปสลักพระอยู่ในเรือเพื่อสักการบูชา โดยเฉพาะรูปสลัก “พระโจวซุง” หรือ “พระหอม” เมื่อเรือสำเภานั้นล่ม รูปสลักไม้จวงหอม “พระโจวซุง” หรือ “พระหอม” ก็ลอยมาถึงปัดตานี เรื่องเล่าที่บอกต่อกันมีว่าวันหนึ่งที่คลองอานะซุงา ชายมุสลิมไปทอดแห หาปลา แต่แหของเขานั้นได้ติดองค์ “พระโจวซุง” หรือ “พระหอม” ขึ้นมา ด้วยเหตุที่เป็นมุสลิมซึ่งไม่มีการนับถือรูปบูชาใดทั้งสิ้น ชายมุสลิมคนนี้จะมองไม่ออกว่าสิ่งที่ติดแหของเขาคือรูปสลักไม้จวงหอมของ “พระโจวซุง” หรือ “พระหอม” เขาเห็นเป็นเพียงท่อนไม้เท่านั้น จึงใช้ขวานผ่าเพื่อเปลี่ยนเป็นฟืน แต่มีปาฏิหาริย์ว่าเมื่อขวานกระทบรูปสลักไม้จวงหอมสิदानี้ที่เป็นองค์พระหอมก็มีน้ำสีแดงซึมให้เห็น ชายมุสลิมก็แปลกใจอย่างยิ่ง

ความประหลาดใจนี้ทำให้ชายมุสลิมดังกล่าว ได้นำไม้จวงหอมสิदानี้ อันเป็นรูปสลักนี้ไปให้ชาวจีนฮกเกี้ยนที่ชุมชนหัวตลาดได้ดู เพื่อจะได้บอกแก่เขาได้ว่านี่คืออะไร และคำตอบก็คือ ไม้จวงหอมสิदानี้ เป็นรูปสลัก “พระโจวซุง” หรือ “พระหอม” นั่นเอง

ชาวจีนฮกเกี้ยนปัดตานีที่ชุมชนหัวตลาดได้ทำพิธีอัญเชิญ “พระโจวซุง” หรือ “พระหอม” เพื่อไปประทับเป็นประธานที่ศาลเจ้าแป๊ะกง ซึ่งแต่เดิมเป็นที่สักการะแป๊ะกงเจ้าที่กับเทพเจ้ากวนอู ต่อมาได้เรียกชื่อศาลเจ้าแห่งนี้ติดปากในอีกชื่อว่าศาลเจ้าโจวซุงตามชื่อท่านพระหอมที่อัญเชิญมาประทับ และหลังจากนั้นก็ยังคงได้อัญเชิญรูปสลักเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมาด้วย

“พระโฆษาจารย์” หรือ “พระหอม” ซึ่งประทับอยู่ที่ศาลเจ้านี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและรวมใจชาวจีน ไม่ใช่เฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนเท่านั้นที่ศรัทธาบูชาท่านเป็นพิเศษ แต่รวมถึงชาวจีนทั่วไปของปัตตานี กับคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใกล้เคียงด้วย ดังที่ที่มีเรื่องเล่ากันว่าในคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสปัตตานี พระองค์เสด็จมาที่ศาลเจ้าโฆษาจารย์ หรือศาลเล่งจูเกียงปัจจุบันนี้ เพื่อสักการะพระหอม โดยมีคุณพระจินคณาธิบดี คหบดีเมืองปัตตานีรับเสด็จ พร้อมด้วยชาวจีนทั่วไปของปัตตานี คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่อยู่ใกล้เคียงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งศรัทธาต่อพระหอมเช่นเดียวกัน ฝ่ารับเสด็จพระองค์ท่าน

ประเด็นการสรุปสำคัญที่วิเคราะห์ได้จากเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญรูปสลักพระหอมเพื่อสถิตที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงนั้น คือการบ่งชี้เป็นนัยถึงบทบาทหน้าที่คติชน ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ด้านที่มาความศรัทธาของคนในชุมชน และเป็นอัตลักษณ์อีกด้านของชาวปัตตานี ที่นับถือพระหอมทั้งผู้ที่เป็นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและคนเชื้อสายจีน นอกจากนี้เรื่องเล่าถึงท่านพระหอมยังแสดงบทบาทของคติชนที่ได้ทำหน้าที่สร้างความสุขสงบใจ และเป็นหนึ่งในศูนย์รวมจิตใจคนปัตตานีด้วย

พิธีไหว้พระหอม: ความศรัทธาต่อเมตตาคุณและแสดงความบริสุทธิ์ใจของผู้ทำพิธีบูชา

พิธีกรรมการไหว้บูชาพระหอมนี้ มีผู้อธิบายคือสาทร กาญจนฉิม เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะกรรมการศาลเจ้าและทำหน้าที่ดูแลพิธีกรรม รวมถึงผู้ที่ศรัทธาพระหอมทั้งพุทธคุณและเมตตาคุณของท่าน โดยศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหอม ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงประเด็นสำคัญว่า พิธีไหว้ พระหอมมีรูปแบบที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต โดยกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนในปัตตานี เป็นกลุ่มตั้งต้นเนื่องจากเป็นกลุ่มแรกเริ่มที่อัญเชิญองค์พระหอมมาประทับอยู่ที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงแห่งนี้ กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนนี้ยังเป็นกลุ่มชาวจีนแรกเริ่มที่ตั้งต้นสักการะบูชาพระหอมด้วยความศรัทธามาตั้งแต่แรกที่อัญเชิญท่านพระหอมเป็นองค์ประธานในศาลเจ้า อีกทั้งยังก่อให้เกิดการพิธีการไหว้สักการะและพิธีบนบานศาลกล่าวด้วย

พิธีการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหอม

การไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหอมนั้น ศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหอม ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวว่าการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหอมมีจุดประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1. แสดงให้พระหอมรับรู้ถึงความศรัทธาอย่างยิ่งของผู้สักการะพระหอม 2. เป็นการแสดงความกตัญญูของผู้ไหว้ที่สำนึกบุญคุณของพระหอมผู้เมตตา 3. ในเขตพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้ที่ไหว้ครั้งใหญ่แก่พระหอมในวันเกิดท่านนี้ นับเป็นอีกจุดประสงค์หนึ่งที่อยู่ถึงการฝากตัวเป็นลูกหลานของพระหอมด้วย

พิธีการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหมอในวันเกิดของท่านนั้น จะทำพิธีไหว้ในวันที่ 6 เดือน 1 ตามปฏิทินทางจันทรคติของจีน ซึ่งก็กำหนดขึ้นเพื่อให้พิธีกรรมการไหว้ครั้งนี้ตรงกับวันเกิดของท่านพระหมอ ส่วนเวลาที่ไหว้พระหมอ จะทำพิธีเริ่มไหว้ได้ตั้งแต่ช่วง 9 นาฬิกา ถึงเที่ยงตรงใน ของวันเกิดท่านพระหมอ

เมื่อพิจารณาถึงเครื่องสักการะบูชาในพิธีการไหว้ครั้งใหญ่ เพื่อเคารพต่อพระหมอในวันเกิดของท่านนั้น จะมีเครื่องสักการะบูชาประกอบด้วยของ 6 สิ่งสำคัญ ได้แก่ 1. อาหารเจแห้ง 2. อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรส 3. ผลไม้ 4. ดอกไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดอกมะลิ 5. รูปเทียน และ 6. น้ำชา

ความเชื่อความศรัทธาต่ออันยสำคัญของเครื่องไหว้ต่าง ๆ ที่สักการะบูชาพระหมอ

ความเชื่อความศรัทธาต่ออันยสำคัญของเครื่องไหว้ต่าง ๆ ที่สักการะบูชาพระหมอนั้น ศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงความเชื่อต่อการไหว้ด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. **อาหารเจแห้ง** การไหว้อาหารเจแห้งประกอบไปด้วย 5 อย่าง ได้แก่ เห็ดหอม สาหร่ายทะเล ดอกไม้จีน (ถั่งเช่า) ตั้งหูน (หมี่ขาว) เห็ดหูหนู การไหว้อาหารเจแห้งต่อพระหมอมีนัยสำคัญซ่อนเร้นว่า อาหารเจ แทนความบริสุทธิ์ในจิตใจของผู้ไหว้ ไร้ความมัวหมองที่ทำร้ายเบียดเบียนชีวิตอื่น นอกจากนี้ อาหารเจแห้งก็แทนความหมายของเสบียงที่ผู้ไหว้เก็บติดตัวระหว่างเดินทางไปสวรรค์ด้วยความบริสุทธิ์ดีงามที่ปฏิบัติการสักการะบูชาพระหมอด้วยความศรัทธา

2. **อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรส** การไหว้อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรสก็มีกรไหว้ 5 อย่างโดยไม่จำกัดชนิด มีความนัยว่าการปรุงรสจัดการมาเป็นอาหารเจที่เป็นกับข้าวเพื่อไหว้ สื่อถึงความตั้งใจของผู้ไหว้ที่มุ่งมั่นปฏิบัติความบริสุทธิ์ใจ ไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตอื่น เป็นกุศลที่เกิดจากความศรัทธาพระหมอ ซึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจผู้ไหว้ให้ปฏิบัติดีงาม ทั้งนี้ จำนวน 5 อย่างของอาหารเจที่ไหว้ ทั้งอาหารเจแห้ง อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรส มีความนัยว่า 5 แทนความเชื่อมโยงกับธาตุทั้ง 5 ของจีน ธาตุไม้ ธาตุไฟ ธาตุดิน ธาตุทอง และธาตุน้ำ 5 อย่างนี้ก็แทนจิตวิญญาณที่ก่อรูปเป็นคนเราขึ้นมา นั้นหมายถึงอาหารเจทั้ง 5 ก็แทนทั้งจิตใจ ร่างกายในธาตุที่ก่อรูปเป็นตัวตนคนที่สักการะพระหมอ ผู้นั้นก็มีความศรัทธาพระหมอทั้งจิตใจและร่างกายทั้งหมด มุ่งปฏิบัติดีงาม มีความบริสุทธิ์ตามแนวทางพระหมอที่ผู้ไหว้ศรัทธา

3. **ผลไม้** การไหว้ด้วยผลไม้ ประกอบด้วย ส้ม กล้วย สาลี่ ส้มโอ แอปเปิ้ล องุ่น ผลไม้เหล่านี้มีความหมายโดยนัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 ความนัยของส้ม คนจีนเรียก “ไต่กิก” สื่อถึงมงคลที่ยิ่งใหญ่ มักไหว้ลงท้ายด้วย 5 เพราะออกเสียง “โหมวก้าว” แทนความมงคลในชีวิตด้วยโลกธาตุทั้ง 5 ที่ก่อร่างขึ้นเป็นตัวผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ
- 3.2 ความนัยของกล้วย คนจีนเรียก “เซงเจียว” สื่อถึง การสนับสนุน หนุนส่ง ผู้ไหว้มักใช้กล้วยสี่เหลี่ยมไหว้เนื่องด้วยสี่เหลี่ยม คนจีนเรียก “เซ” สื่อถึง ดวงดาวที่หนุนส่งผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ
- 3.3 ความนัยของสาลี่ “ลี่” สื่อถึง ความร่มเย็น ความชื่นใจเกิดต่อผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ
- 3.4 ความนัยของส้มโอ คนจีนเรียก “เอว” สื่อถึง ความอุดมสมบูรณ์ พูนผลแก่ผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ

3.5 ความนัยของแอปเปิล คนจีนเรียก “เพงก๊วย” หรือ “เพงอั่ง” สื่อถึง ความสงบ มีสุขต่อผู้ไหว้ที่
ศรัทธาพระหมอ

3.6 ความนัยของงุ่น คนจีนเรียก “ฟูท้อ” สื่อถึงความเฟื่องฟู และความเจริญแก่ผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ

4. ขนม การไหว้ด้วยขนม มักมีขนมต่างๆ ไหว้พระหมอ ดังนี้

4.1 ขนมจันอับ ประกอบด้วยธัญพืช เช่น ถั่ว งา ข้าวพอง ขนมนี้อาศัยถึงความอุดมสมบูรณ์ ชีวิตที่อกเงย
ความหวานของขนมแทนความหอมหวาน มีสุขในชีวิต

4.2 ขนมเต่าแดง หรือขนมอังกูแดง ชาวจีนสกเกี้ยน ปัตตานี ไหว้ในวันสมโภชพระหมอ มีนัยถึงความ
แข็งแรง สมบูรณ์อายุยืนยาว

4.3 ขนมถั่วพู หรือ ฮวดก๊วย มีนัยถึงความเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขาย มีกำไร เฟื่องฟู

5. ดอกไม้ การไหว้พระหมอมักไหว้ด้วยดอกมะลิ เพื่อแทนความบริสุทธิ์ในจิตใจของผู้ไหว้ ที่ไร้ความ
มัวหมอง ไม่คิดทำร้ายเบียดเบียนชีวิตอื่น

6. น้ำชา การไหว้ด้วยน้ำชา มีความนัยว่าผู้ไหว้มีความบริสุทธิ์ในใจ มุ่งปฏิบัติดีงามตามแนวทางพระหมอ
จึงได้สักการบูชาพระหมอด้วยจิตใจแห่งความศรัทธาที่บริสุทธิ์ ไสสะอาดเหมือนน้ำชา

ทั้งนี้ ประเด็นต่างๆข้างต้นสรุปและพิเคราะห์ได้ว่าพิธีการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการบูชาพระหมอในวันเกิด
ของท่าน รวมถึงความเชื่อความศรัทธาต่ออัญมณีสำคัญของเครื่องไหว้ต่าง ๆ ที่สักการบูชาพระหมอ การแสดงออก
เหล่านี้ของผู้ศรัทธาที่นับถือพระหมอ โดยการร่วมประกอบพิธีกรรมไหว้บูชาและสรรหาเครื่องไหว้ต่าง ๆ ถวายท่าน
พระหมอนั้น บ่งชี้เป็นนัยถึงบทบาทหน้าที่คติชน ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ด้าน
พฤติกรรมและความเชื่อความศรัทธาของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและคนเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังพบว่า การ
แสดงออกดังกล่าวทั้งความศรัทธาและการทำพิธีกรรมข้างต้นนั้น สะท้อนบทบาทของคติชนที่ได้ทำหน้าที่สร้าง
ความสุขสงบใจ รวมถึงสื่อทางอ้อมให้เห็นบรรทัดฐานด้านรูปแบบการประกอบพิธีกรรมต่อพระหมอในท้องถิ่นแห่งนี้

พิธีบนบานพระหมอและพิธีแก้บน: ความศรัทธาพระหมอที่ช่วยรักษาความเจ็บไข้และประทานบุตรชาย

พระหมอ ซึ่งประทับในศาลเจ้าเล่งจูเกียงนี้ ธาดา คณานุรักษ์ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กันยายน
2564) ผู้เป็นหนึ่งในท่านในตำแหน่งผู้จัดการศาลเจ้าและประธานมูลนิธิเทพปุษุณีสถาน กล่าวถึงพระหมอในศาลเจ้าว่า รูป
สลักองค์พระหมอในปัจจุบันประทับอยู่ตรงกลาง ในฐานะพระประธานของศาลเจ้า ท่านมีสถานะพระอรหันต์ตาม
ความศรัทธาของผู้คนในท้องถิ่น พระหมอเชื่อกันว่าท่านเป็นพระใหญ่ในศาลเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์องค์อื่น ๆ ในศาลเจ้าก็
เป็นเทพ ด้านซ้ายพระหมอ เป็นเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ด้านขวาพระหมอเป็นเจ้าที่แป๊ะกงในการบูชาพระจีนตามความ
ศรัทธานั้น เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีความสูงส่งที่สุดนั้น ให้ยึดถือองค์พระตามหลักทางพุทธและทางเต๋า ส่วนองค์เทพก็
นับถือเสริมได้เป็นมงคลแก่ชีวิตผู้ศรัทธา

ในศาลเจ้าเล่งจูเกียง มีผู้คนจำนวนมากเดินทางมาสักการะเพราะศรัทธาพระหมอนั้น ธาดา คณานุรักษ์ เหมาะ
(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2564) กล่าวถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการมีผู้ศรัทธามากมาย ที่มาบนบานและ
แก้บนต่อพระหมอ เพื่อขอพึ่งพิงพุทธคุณและเมตตาคุณของท่าน เมื่อผู้คนสมปรารถนาได้รับความกรุณาจากท่าน จึงทำ
พิธีแก้บนต่อพระหมอ

1. ความศรัทธาต่อการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า

ผู้คนจำนวนมากที่ศรัทธาพระหมอ ได้ทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า เพื่อขอพึ่งพิงพุทธรูปและเมตตาคุณของท่าน โดยศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้าว่า พิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 การบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่านโปรดช่วยคนเจ็บให้หายป่วยไข้ ในศาลเจ้ามีเชืมน้ำของพระหมอ แสดงความศรัทธาของผู้ที่มาบนบานศาลกล่าวเพื่อบรรเทาความทุกข์ใจที่ป่วยไข้ นี่เป็นพุทธรูปด้านความเมตตาของท่านพระหมอที่ช่วยผู้ป่วยไข้อย่างยากต่าง ๆ เมื่อผู้ศรัทธาพระหมอมานบนบานท่านให้ช่วยรักษาอาการป่วยไข้แล้วก็จะเลี้ยงเชืมน้ำ นำผลเสี้ยงทวายจากเชืมน้ำไปร้านยาจีนโบราณเพื่อรับสมุนไพรมานี้เป็นความศรัทธาที่มีตั้งแต่อดีตในท้องถิ่นปัตตานี ผู้ทำพิธีกรรมต่อพระหมอนี้ แม้จะต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน แต่ก็ศรัทธาพระหมอเหมือนกัน

เมื่อเลี้ยงเชืมน้ำแล้วพวกเขาจะไปรับสมุนไพรมานี้ที่ร้านยาจีนโบราณ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากศาลเจ้า เมื่อไปถึงร้านยาหมอจีนจะอ่านใบเชืมน้ำและถามประวัติผู้ป่วยของผู้มารับยา และจัดสมุนไพรมานี้เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยจนหาย นี่คือการศรัทธาต่อการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า เพื่อขอพึ่งพิงพุทธรูปและเมตตาคุณของท่านช่วยคนเจ็บป่วย

1.2 การบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่านโปรดประทานลูกชายเพื่อสืบสายตระกูล พระหมอถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพุทธรูปอีกประการ ซึ่งผู้ศรัทธาจำนวนมากเชื่อว่าท่านจะเมตตาประทานบุตรชายให้เพื่อการสืบตระกูลสำหรับครอบครัวที่ขาดบุตรชาย การบนบานพระหมอดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความคิดความเชื่อสำคัญประการหนึ่งของคนจีนที่ปรารถนาบุตรชายไว้เพื่อสืบต่อวงศ์ตระกูลให้ยืนยาวต่อไป อาจเป็นเพราะท่านพระหมอ มีเรื่องเล่าความศรัทธาดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของคนจีน ด้านการช่วยเหลือพวกพี่น้องชาวจีนด้วยกัน ตั้งแต่ที่ท่านช่วยรักษาผู้ป่วยไข้อย่างยากชาวจีนทั้งแผ่นดิน โดยที่ท่านไม่มีอคติ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์ ชนเผ่าต่าง ๆ ในจีน ท่านพระหมอก็รักษาให้ทั้งหมด ดังนั้นการบนบานท่าน ขอพึ่งท่านพระหมอโปรดประทานลูกชายเพื่อสืบสายตระกูลให้ นั่น เป็นอีกประการที่เกี่ยวข้องกับความคิดความเชื่อดั้งเดิมของคนจีน แสดงให้เห็นว่าท่านพระหมอมิบทบาทตามความศรัทธาที่ท่านเป็นสัญลักษณ์ของเมตตาคุณและพุทธรูปสำหรับผู้ศรัทธาที่มีจิตใจบริสุทธิ์บูชาสักการะท่านพระหมอ

สรุปและวิเคราะห์ได้ว่าความศรัทธาต่อการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า ทั้งในแง่การบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่าน โปรดช่วยคนเจ็บให้หายป่วยไข้ และการบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่านโปรดประทานลูกชายเพื่อสืบสายตระกูล ทั้ง 2 ประเด็นนี้สะท้อนบทบาทหน้าที่ทางคติชนในแง่ที่พระหมอเป็นที่พึ่งทางใจและช่วยระบายความคับข้องใจให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นปัตตานี ทั้งผู้ที่ป่วยไข้และผู้ต้องการลูกชายสืบสกุล นอกจากนี้การแสดงออกด้วยการประกอบพิธีกรรมข้างต้นยังบ่งชี้บทบาทคติชนที่รักษาและอธิบายการกำเนิดพิธีกรรม ความเชื่อของคนปัตตานี ที่ถือเป็นอัตลักษณ์อีกด้าน

พิธีแก้บนต่อพระหมอที่ศาลเจ้า: ผู้ศรัทธาพระหมอ ที่มาจากหลายเชื้อชาติ ศาสนา

ผู้ศรัทธาพระหมอนี้ นอกจากเป็นผู้คนในปัตตานี ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน ก็ยังมีผู้อยู่นอกจังหวัดปัตตานีด้วย ที่นับถือศรัทธาพระหมอ โดยทำพิธีบนบานและแก้บนต่อท่านชาดา คณานุรักษ์ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2564) กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า มีชาวมลายูและสิงคโปร์จำนวนมาก เดินทางด้วยรถตู้หลายคันเพื่อมาสักการะบูชาพระหมอที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง มาไหว้บูชา มาบนบานรวมถึงมาแก้บนท่านพระหมอ แต่ในระยะหลังเนื่องจากมีเหตุการณ์ความไม่สงบตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และยังมีสถานการณ์โควิดระบาดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ทำให้ชาวต่างชาติลดลงที่เดินทางมาสักการะท่านพระหมอ

ถึงจะมีสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นก็ตาม ปัจจุบันนี้ประชาชนในปัตตานีและจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ใกล้เคียง ก็ยังศรัทธาพระหมออย่างมากมาย ยังคงเดินทางมาสักการะท่านพระหมอและบนบานท่าน รวมถึงทำพิธีแก้บนท่านพระหมอ ทั้งนี้พิธีแก้บนต่อพระหมอที่ศาลเจ้านั้น สาทร กาญจนฉิม เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะกรรมการศาลเจ้าและทำหน้าที่ดูแลพิธีกรรม รวมถึงศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเริญ อนุพงษ์ และนนทวัชร คงเหมาะสม เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงการทำให้พิธีแก้บน จากที่ได้ตามปรารถนาเมื่อบนศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้าแล้วว่า พิธีแก้บนนั้นมีประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. **วันเวลาในการทำพิธีแก้บน** การทำพิธีแก้บนต่อพระหมอนั้น หลักการที่แท้จริงแล้วก็ไม่ได้มีการกำหนดบังคับว่าต้องทำวันเวลาใดอย่างตายตัว ขึ้นกับความสะดวกของผู้บนบาน และอีกประการคือขึ้นกับคำอธิษฐานของผู้บนบานว่ารับปากท่านพระหมอจะแก้บนวันเวลาใด อย่างไรก็ตามก็มีความเชื่อกันว่า หากจะให้เหมาะสมนั้น ก็น่าจะแก้บนในงานฉลองสมโภชของศาลเจ้าในพิธีแห่งเดียวพระหมอนอกศาลเจ้าเพื่อปิดเป่าความทุกข์ ให้คนในท้องที่ปัตตานี นั่นคือช่วงหลังตรุษจีน 15 วัน นับตามปฏิทินจันทรคติแบบจีน

2. **รูปแบบและขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมที่กระทำต่อพระหมอ** หากบนบานต่อพระหมอแล้วประสบผลตามความปรารถนา ผู้บนบานจะแก้บนตามที่อธิษฐานไว้ แต่ก็มีความเชื่อความศรัทธาต่อธรรมเนียมการแก้บนต่อพระหมอว่า พิธีที่ปฏิบัติต่อท่านเรื่องการแก้บนนั้น ควรแก้บนด้วยการถวายผลไม้ เพราะเชื่อว่าเหมาะสมกับสมณเพศที่ท่านไม่เบียดเบียนชีวิตอื่น จึงไม่เหมาะหากจะถวายอาหารคาวที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

ทั้งนี้สำหรับการจัดรูปสักการะท่านพระหมอ เพื่อบอกกล่าวถึงการแก้บนนั้น ผู้บนบานจัดรูป 9 ดอก และนอกจากถวายผลไม้กับน้ำชาแล้วก็มีความเชื่อที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อการถวายของแก้บนต่อท่านพระหมออีกประการคือ การถวายจันอับ จันอับเสมือนขนมสารพัดนึกของคนจีนที่สามารถใช้ได้ในงานหลายประเภทหลายเทศกาล เช่น ใช้ไหว้เจ้า ในงานแต่งงาน ไหว้บรรพชนในเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงการถวายสับปะรดเชื่อมซึ่งเสียบไม้วางไว้บนบิดเจียน ทั้งนี้บิดเจียนเปรียบเสมือนเครื่องบายศรีจีน ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงความเคารพเป็นอย่างสูงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งรวมถึงการแสดงความศรัทธาต่อพระหมอที่ได้ทำพิธีบนบานด้วย

การแก้บนอีกประการต่อพระหมอที่นับเป็นความศรัทธาในพื้นที่ และสื่อถึงความเป็นพุทธวัฒนธรรมด้วย กระทั่งการแก้บนแบบนี้ต่อพระหมอนับเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย นั่นคือ การถวายการแสดงงิ้วกับโนราให้ท่าน แม้จะมีความเชื่อบางกระแสว่า การถวายโนรานั้นเพื่อให้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในศาลเจ้าเดียวกัน แต่บาง

กระแสนิยมผู้ศรัทธาก็เชื่อว่าท่านพระหมอ ซึ่งเป็นพระประธานในศาลเจ้าแห่งนี้ ท่านก็รับบนบานให้สำเร็จได้เมื่อมีผู้
อธิษฐานต่อท่านในการแก้บนเมื่อได้ตามความปรารถนาว่าจะแสดงโนราฟ่งด้วยการถวายจิว ดังนั้นนี่ถือเป็น
ลักษณะที่สื่อความเป็นพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ปัตตานีที่ศรัทธาพระหมอ อันเป็นความเชื่อทั้งแบบจีนที่ถวายจิว
ส่วนคนใต้ในพื้นที่ซึ่งเป็นชาวไทยพุทธก็ถวายโนรา ทั้งจิวและโนราที่ถวายแก้บนให้พระหมอจึงผสมผสานให้เห็น
พหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งศรัทธาพระหมอ ถึงขั้นมีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่งด้วยความ
ศรัทธาของท่านพระหมอกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในศาลเจ้าแห่งนี้ จึงเห็นการแก้บนท่านด้วยคณะจิวกว่า 300 เจ้าภาพ
ที่แก้บนพร้อมกับการแสดงโนราอีกเป็นร้อย เรื่องเล่าเหล่านี้ย้าถึงความศรัทธาพระหมออย่างยาวนาน รวมถึงแสดง
ความศรัทธาให้เห็นอีกด้านที่เป็นลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน

ทั้งนี้ ประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นสรุปและวิเคราะห์ได้ว่าพิธีแก้บนต่อพระหมอที่ศาลเจ้า โดยมีผู้ศรัทธาพระหมอ
ที่มาจากหลายเชื้อชาติ ศาสนานั้น ข้อบ่งชี้ที่สื่อเป็นนัยถึงบทบาทหน้าที่คติชน ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะในปัตตานี
ด้านอัตลักษณ์ทางเชื้อสายที่หลายหลากของคนปัตตานี ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ คนเชื้อสายจีน นอกจากนี้
บทบาทคติชนยังทำหน้าที่เผยพฤติกรรมและความเชื่อความศรัทธาของคนปัตตานีที่ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อ
พระหมอ โดยการแก้บนข้างต้นสะท้อนบทบาทคติชนที่เป็นเครื่องฟุ้งฟางทางใจ

สรุปและอภิปรายผล

ประเด็นการศึกษาเรื่องความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสะท้อน
แนวคิดบทบาทหน้าที่คติชนนั้น พบว่า เรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ สะท้อนบทบาทคติชนที่อธิบายความเชื่อ ที่มา
ความศรัทธาของคนในชุมชน และเป็นอัตลักษณ์อีกด้านของชาวปัตตานี ทั้งนี้ความศรัทธาต่อพระหมอของคนปัตตานี
นั้นมาจาก 1) ความศรัทธาในความวิริยะของพระหมอที่ตรึงคัมภีร์รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้ทั่วแผ่นดินจีน โดย
ท่านไม่หวั่นต่อความเหน็ดเหนื่อย 2) ความศรัทธาในความเมตตาคุณของพระหมอ ที่รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้
ถ้วนทั่วทุกคน โดยไม่มีอคติทางเชื้อชาติ ศาสนา ไม่ว่าชนเผ่าใดในจีน ยากจนหรือเศรษฐี ท่านพระหมอก็รักษาอาการ
เจ็บไข้ได้ป่วยให้อย่างเต็มที่เพื่อเป้าหมายเดียวกันคือให้ทุกคนพ้นทุกข์ พ้นความทรมานจากความเจ็บป่วยต่าง ๆ
3) ความศรัทธาในจิตใจที่แน่วแน่และการปฏิบัติอันดีงามตามอย่างพระโพธิสัตว์ของพระหมอ ตามเรื่องเล่าเชิงตำนาน
ที่บอกว่าท่านยอมแลกชีวิตตนเองเพื่อให้คนไข้ได้หายเจ็บป่วย นอกจากนี้ท่านก็ยังทดสอบยารักษาพิษ จนต้องตัดหาย
ป่วยไข้ แต่ทั้งยา ทั้งพิษที่ท่านทดสอบก็แพร่กระจายเข้าร่างท่าน จนตัวท่านพระหมอเป็นสีดำทั้งตัว ท่านพระหมอก็ไม่
เกรงความตาย ท่านยังมุ่งรักษาชีวิต

อนึ่งจากเรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอข้างต้น วิเคราะห์ได้ว่าสะท้อนบทบาทคติชนในแง่การอธิบายความเชื่อ
รวมถึงที่มาความศรัทธาของคนในท้องถิ่น บทบาทหน้าที่คติชนด้านนี้จึงเป็นที่มาของความศรัทธาของคนปัตตานีที่มี
ต่อพระหมอ แนวคิดเรื่องความศรัทธาเกี่ยวกับด้านศาสนานี้ ป.อ. ปยุตโต (2541) ชี้ว่าบุคคลจะศรัทธาต่อการกระทำที่
มีคุณค่า และเป็นแบบอย่างอันดีงามซึ่งเกื้อกูลต่อชีวิต ทั้งนี้เมื่อชาวปัตตานีจำนวนมากศรัทธาจากเรื่องเล่าพระหมอ
ก็ได้ัญเชิญรูปสลักท่านที่ลอยน้ำมาประทับที่ศาลเจ้าต่อไป

ทั้งนี้การได้พิจารณาถึงความศรัทธาต่อพิธีอัญเชิญรูปสลักพระหมอ เพื่อให้ท่านมาประทับที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง
นั้น พบว่า การทำพิธีไหว้บูชาพระหมอที่ศาลเจ้าอย่างต่อเนื่องยาวนานถึงปัจจุบันนี้ แสดงถึงบทบาทหน้าที่ คติชนใน

ด้านการบ่งบอกกำเนิดและรูปแบบพิธีกรรมของชุมชน นอกจากนี้การเคารพศรัทธาพระหมอก็ซึบซับทบทวนหน้าที่คติชน เรื่องการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และรวมจิตใจคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะไม่ใช่เฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนเท่านั้นที่ศรัทธา บูชาท่านเป็นพิเศษ แต่รวมถึงชาวจีนทั่วไปของจังหวัดปัตตานี และยังรวมถึงคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธด้วย นี่ก็ บ่งบอกทบทวนหน้าที่คติชนด้านแสดงอัตลักษณ์เชื้อสายที่หลากหลายของคนปัตตานี โดยมีเรื่องเล่าว่าครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสปัตตานี พระองค์เสด็จมาที่ศาลเจ้าโจวซุงกงเพื่อสักการะพระหมอก็ มีชาวจีนทั่วไปปัตตานีและคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธในท้องถิ่นและมาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ใกล้เคียงซึ่ง ศรัทธาต่อพระหมอเช่นเดียวกัน เฝ้ารับเสด็จพระองค์ท่าน

เมื่อวิเคราะห์ถึงพิธีการไหว้บูชาพระหมอนี้ พบว่ามีรูปแบบที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน นับว่า นี่คือการแสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ทางคติชนว่าพิธีอันสื่อความศรัทธาในการไหว้บูชาพระหมอบ่งบอกถึง บทบาทคติชนซึ่งได้ทำหน้าที่สร้างบรรทัดฐานแก่ผู้คนทั้งบริเวณชุมชนรอบศาลเจ้า และที่อยู่ทั่วไปในปัตตานี แม้กระทั่งผู้คนจะต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน ต่างก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบเพราะ ล้วนฝากตัวเป็นลูกหลานพระหมอ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมและความศรัทธาต่อพระหมอนี้ชี้การดำรงอยู่ของบรรทัด ฐานการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายเชื้อสาย และชี้ลักษณะสังคมท้องถิ่นปัตตานีที่เป็นแบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีความ ศรัทธาต่อพระหมอช่วยสร้างความสงบในชุมชนแห่งนี้มาช้านานตั้งแต่อดีต

สรุปและวิเคราะห์โดยอภิปรายได้ว่าพิธีการไหว้เพื่อสักการบูชาพระหมอและความเชื่อเรื่องเครื่องไหว้ที่บูชา พระหมอ สะท้อนบทบาทหน้าที่คติชน ที่ชี้ลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ด้านพฤติกรรมและความเชื่อ ความศรัทธาของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและคนไทยเชื้อสายจีน การประกอบพิธีกรรมข้างต้นนั้น แสดงบทบาท หน้าที่คติชนในด้านการบ่งบอกรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นปัตตานีต่อพระหมอ

นอกจากนี้พิธีบนบานที่ศาลเจ้าเพื่อขอพึ่งความศักดิ์สิทธิ์และพุทธคุณของพระหมอ ให้ช่วยรักษาอาการเจ็บไข้ นี่คือการแสดงให้เห็นถึงบทบาทคติชนด้านพิธีกรรมซึ่งทำหน้าที่ให้รู้ว่าพระหมอมิฐานะเป็นที่พึ่งพิงทางใจแก่คน ปัตตานี และพิธีแก้บนต่อพระหมอเมื่อผู้บนบานหายป่วยไข้แล้วถวายการแสดงงิ้วหรือโนรานั้น นี่เป็นบทบาทหน้าที่ คติชนในการแสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นปัตตานี ที่เป็นลักษณะสังคมแบบพหุวัฒนธรรม และยังซึบซับทบทวนซึ่งทำ หน้าที่บ่งบอกมาตรฐานทางพฤติกรรมของท้องถิ่นที่คนปัตตานีเมื่อได้ตามปรารถนาจากการบนบานพระหมอแล้วก็มัก แก้บนด้วยงิ้วหรือโนราร่วมกัน ซึ่งเป็นการแสดงเฉพาะท้องถิ่น

การอภิปรายผลเรื่องการศึกษาความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ดังที่ วิเคราะห์ผลการศึกษามาข้างต้นนี้สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่คติชนของนักวิชาการทั้งหลาย ดังที่วิลเลียม บาสคอม (อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2557) พิจารณาว่าบทบาทหน้าที่คติชนมี 4 ประการ ได้แก่ 1.อธิบายเหตุผลของ การประกอบพิธีกรรม 2. ให้การเรียนรู้ถึงสังคมที่ใช้ประเพณีในการบอกเล่า 3.รักษาบรรทัดฐานด้านพฤติกรรมสังคม 4.เพื่อระบายความคับข้องใจและสร้างความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ศิราพร ณ ถลาง (2557) (2563) และรัชช ปุณ โนนทก (2528) ยังวิพากษ์อีกว่าคติชนมีบทบาทในด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สื่อให้เห็นแบบแผนและ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงสร้างความสงบในท้องถิ่น และเป็นบรรทัดฐานด้านพฤติกรรม ความเชื่อ ความ ศรัทธาของชุมชนในท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอที่จังหวัดปัตตานี อันส่งผลในแง่อื่น ๆ ต่อชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น บทบาทด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือความเชื่อด้านจิตวิญญาณ บทบาทการรวมกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ท่ามกลางพื้นที่ของคนมลายูมุสลิมในปัตตานี บทบาทด้านภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนจากความเชื่อของจีนแบบดั้งเดิมสู่ความเป็นพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ปัตตานี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เศสธ ขอดแก้ว. (2560). *อัตลักษณ์ของคนล้าหน้าจากบทเพลงลูกทุ่งคำเมืองที่ขบร้องโดยอบเชยเวียงพิงค์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิปาตีเมาะ หะยีหามะและประสิทธิ์ รัตนมณี. (2557). *ศึกษาความสัมพันธ์เพลงกล่อมเด็กมลายูกับสภาพครอบครัวไทยมุสลิมปัจจุบัน*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ป.อ. ปยุตโต. (2541). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พิเชษฐ สายพันธ์. (2539). *นาคาคติอีสานลุ่มน้ำโขงวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภริมา วินิชชาติกุล. (2558). “คติชนวิทยา: ความเชื่อกับสังคมไทย”. *วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(1), 31-41.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรม ศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารี ถาวรเศรษฐ์. (2546). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Bascom, W. (1965). *The study of folklore*. New Jersey: Prentice-Hall.

สัมภาษณ์

- จำเนียร อนุพงษ์. (2 ตุลาคม 2564). *สัมภาษณ์*. ชาวปัตตานี เชื้อสายจีน ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอศาลเจ้าเล่งจูเกียง ตำบลอานาจะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.
- ธาดา คณารักษ์. (25 กันยายน 2564). *สัมภาษณ์*. ประธานมูลนิธิเทพปุษนียสถาน ศาลเจ้าเล่งจูเกียงปัตตานี ตำบลอานาจะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.
- นนทวัชร์ คงเหมาะ. (2 ตุลาคม 2564). *สัมภาษณ์*. ชาวปัตตานี คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ตำบลอานาจะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

พันธ์ฤทธิ วัฒนายากร. (18 กันยายน 2564). **สัมภาษณ์.** ประธานชุมชนหัวตลาด ผู้ดูแลศาลเจ้าเง็กเกียง ปัตตานี
ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

วิชา พรพิริยะมงคล. (18 กันยายน 2564). **สัมภาษณ์.** ชาวบ้านอาวูโศและผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้าเง็กเกียง ปัตตานี
ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

ศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล. (2 ตุลาคม 2564). **สัมภาษณ์.** ชาวปัตตานี เชื้อสายจีน ช่างศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อ
พระหมอ ศาลเจ้าเง็กเกียง ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

สาทร กาญจนчим. (2 ตุลาคม 2564). **สัมภาษณ์.** กรรมการและผู้ดูแลพิธีกรรมในศาลเจ้าเง็กเกียง ปัตตานี
ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.